

**ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ХҮЛЭЭЛТИЙН
ИНДЕКСИЙН СУДАЛГАА
(2011 оны 3-р улирал)**

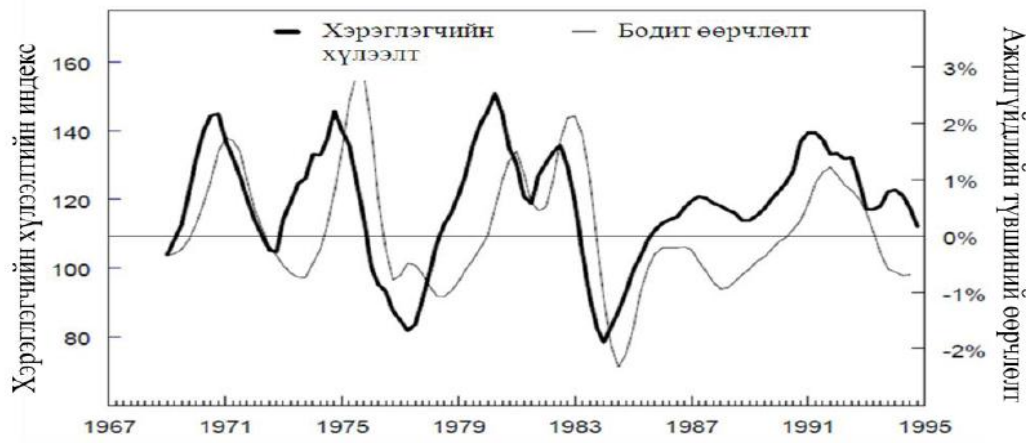
Товч агуулга

Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс (ХХИ)

Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс нь дэлхийн олонхи хөгжингүй орнуудад тухайн улс өөрийн иргэдийн хэрэглээндээ зарцуулж байгаа зардлын ирээдүйн хандлагыг тодорхойлох зорилгоор тооцдог өндөр ач холбогдол бүхий эдийн засгийн индикатор юм. Аливаа нэгэн улсын эдийн засгийн төлөв байдлыг тодорхойлоход тэргүүлэгч буюу эдийн засгийн ирээдүйн төлөв байдлыг харуулдаг индикатор болон улс орны эдийн засгийн тухайн үеийн төлөвийг харуулдаг индикаторыг тооцож үзэх шаардлагатай болдог. ХХИ нь эдийн засгийн ирээдүйн төлөв байдлыг урьдчилан харуулдаг тэргүүлэгч индикатор бөгөөд зах зээлийн эдийн засагтай орнуудын хувьд тухайн улсын эдийн засгийн ирээдүйн хандлага нь эдийн засаг дахь хэрэглэгчдийн үйл хөдлөл, эдийн засгийн ирээдүйн төлөв байдлын талаархи хүлээлт, тэдгээрийн хэрэглээндээ зарцуулж байгаа зардлын хэмжээ зэргээс голчлон хамаардаг болсон учраас дэлхийн олон улс орон хэрэглэгчдийнхээ үйл хөдлөл, хүлээлт дээр тулгуурласан энэ индексийг тооцож, шийдвэр гаргалтандаа чухал үзүүлэлт болгон ашигласаар ирсэн байна.

ХХИ нь зөвхөн бодлого боловсруулагчид, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын хувьд бус бизнес эрхлэгчдийн хувьд ч ирээдүйн төлөвлөлт шийдвэр гаргалтандаа ашиглаж болох мэдээллийн чухал эх үүсвэр болдогоороо ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Ийм учраас дэлхийн хөгжингүй орнуудад энэ индекст ихээхэн ач холбогдол өгч тогтмол тооцоор ирсэн. Тухайлбал, Америкийн Conference Board, Германы ZEW зэрэг байгууллагууд энэ индексийг тогтмол тооцдог бөгөөд индекс нь эдийн засгийн ирээдүйн чиг хандлагыг гайхалтай зөв харуулж чаддаг нь батлагдсан байна.

График 1. Америкийн Хэрэглэгчийн Хүлээлтийн индекс, ажилгүйдлийн түвшний хамаарал

Дээрх графикт Америкийн хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс ба Америкийн ажил эрхлэлтийн түвшний хамаарлыг харуулжээ. Америкийн өнцөг булан бүрт амьдарч буй 500 хүнээс авдаг санал асуулга нь ажилгүйдлийн түвшний өөрчлөлтийг хэрхэн оновчтой таамаглаж байсныг графикаас тодорхой харж болно.

Манай улсын хувьд анх 2009 оноос эхлэн Санхүүгийн зах зээлийн холбоо болон Нээлттэй Нийгэм Форум уг индексийг Улаанбаатар хотын хэмжээнд тус тусдаа тооцож байсан бөгөөд 2010 оны нэгдүгээр улирлаас эхлэн 2 байгууллага хамтран энэхүү индексийг тооцож байна.

Монголын хэрэглэгчийн хүлээлтийн индексийг тооцох аргачлал

ХХИ-ийг Монгол улсын эдийн засгийн бүтцэд тохируулан улирал тутамд нэг удаа, нийт 1000 хүнээс санал асуулга авах замаар тооцож байна. Санал асуулгад оролцогчийг Монгол улсын нийгэм, эдийн засгийн бүтцийг төлөөлөхүйц байдлаар статистик түүврийн аргаар сонгодог. Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индексийн санал асуулга нь өөртөө Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс болон индикаторыг агуулдаг. Индекс нь хэрэглэгчдийн хүлээлт өмнөх үетэй харьцуулахад хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харуулдаг бол индикатор нь хэрэглэгчдийн эдийн засгийн талаарх ерөнхий хүлээлт эерэг эсвэл сөрөг байгаа эсэхийг харуулдаг ач холбогдолтой юм. Санал асуулга нь индекс болон индикаторыг тооцоолоход ашиглагдах таван асуулт мөн эдийн засгийн ирээдүйн төлөв байдлын талаархи хүлээлтийг тодруулах зорилго бүхий 14 нэмэлт асуултаас бүрддэг. Асуултууд нь одоогийн нөхцөл байдал ба ирээдүйн хүлээлт гэсэн үндсэн хоёр хэсэгт хуваагддаг. Түүнчлэн ХХИ нь:

- а. Хэрэглэгчдийн хэрэглээний хандлагад гарч байгаа өөрчлөлт, хүлээлт
- б. Инфляци
- в. Ажилгүйдэл
- г. Банкны секторын талаарх хэрэглэгчдийн байр суурь
- д. Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний талаарх нийгмийн байр суурь

гэсэн үндсэн 5 чиглэлээр хэрэглэгчид ирээдүйд ямар хүлээлттэй байгааг тодруулах зорилготой.

Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индексийн судалгааг санамсаргүй түүврийн аргаар доорх эдийн засгийн 14 салбарын нийт 1000 хүнээс асуулга авч тооцдог.

1. ХАА, ан агнуур, ойн аж ахуй
2. Уул уурхай, олборлох үйлдвэр
3. Боловсруулах үйлдвэр
4. Цахилгаан, дулааны үйлдвэрлэл, усан хангамж
5. Барилга
6. Бөөний болон жижиглэн худалдаа
7. Зочид буудал, зоогийн газар, ресторан
8. Тээвэр, холбоо, агуулахын аж ахуй
9. Санхүүгийн гүйлгээ хийх үйл ажиллагаа
10. Үл хөдлөх хөрөнгө, түрээс
11. Төр, батлан хамгаалах
12. Боловсрол
13. Эрүүл мэнд, нийгмийн халамж
14. Нийгэм бие хүнд үзүүлэх бусад үйлчилгээ

2011 оны 3 дугаар улирлын ХХИ-ийн судалгааны санал асуулгыг нийт 4 бүлэг, 16 асуулттайгаар авсан .

- А хэсэг оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл авах зорилготой бөгөөд 6 дэд асуултаас бүрдэнэ.

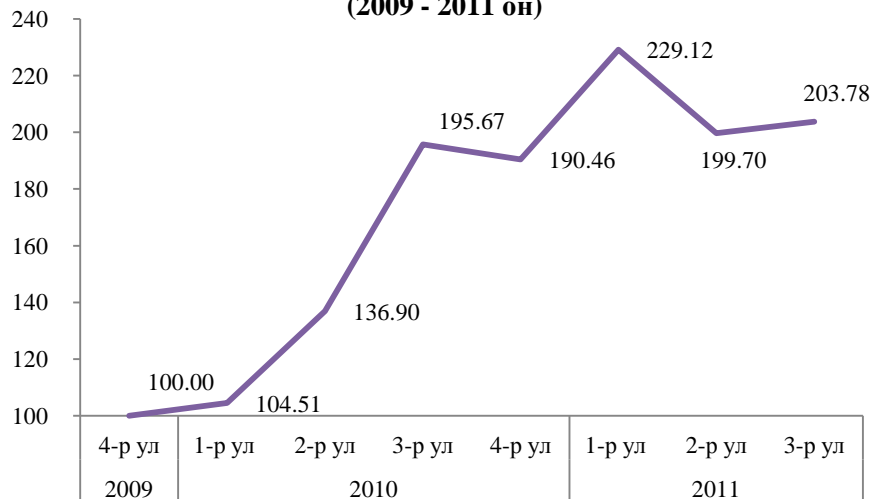
- Б хэсэг нь хэрэглэгчдийн ирээдүйн хандлагыг тодорхойлох зорилготой, 8 асуултаас бүрдсэн. Тус хэсгийн асуултууд, хариулт сонголтыг олон улсад хийгддэг хэрэглэгчийн хүлээлтийн талаарх түүвэр судалгаануудад өргөн хэрэглэгддэг стандарт асуултуудаас сонгон авсан болно.
- В хэсгийн асуулт хэрэглэгчдийн банк санхүүгийн байгууллагад итгэх итгэлцүүрийг тодорхойлоход зорилготой нийт 6 асуулттай.
- Харин сүүлийн Г хэсэг нь тухайн цаг үед гарч байгаа онцлог үйл явдлуудын талаар хэрэглэгчдийн санал бодлыг тодорхойлох зорилго бүхий доорхи 2 нээлттэй асуултаас бүрдсэн. Тэдгээр асуултууд нь:
 1. Та тэтгэвэрт гараад амжиргаагаа хэрхэн залгуулна гэж бодож байна?
 2. Та урт хугацааны (тэтгэвэрт гарах үедээ хэрэглэх) хуримтлал бий болгох талаар бодож үзсэн үү?

Хэрэглэгчийн Хүлээлтийн Индекс 2011 оны 3-р улирал /Ерөнхий үр дүн/

Хэрэглэгчдийн ирээдүйн талаарх эерэг хүлээлт өссөн байна.

Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс 3-р улиралд өмнөх удирлаас 4-н нэгж хувиар, өмнөх оны мөн үеэс 8 нэгж хувиар тус тус өсч 203.78 болсон байна. ХХИ нь энэ оны 1-р улиралд 229 оноотой гарсан буюу түүхэндээ хамгийн өндөр түвшинд хүрээд байсан. Харин 2-р улиралд 200 оноо руу буусан байсан 3-р улиралд бага зэрэг сэргэсэн нь энэ юм.

**График 2. Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс
(2009 - 2011 он)**

ХХИ-ийн өсөлт нь эдийн засагт гарч байгаа эерэг өөрчлөлтүүдтэй холбон тайлбарлаж болох бөгөөд манай орны ажилгүйдэл буурч, төсвийн ажилчдын цалин тэтгэврийг нэмэх талаар яригдаж эхэлсэн нь амьжиргаа сайжирна гэсэн хүлээлтийг бий болгосон байж болзошгүй.

Хэрэглэгчдийн өнөөгийн нөхцөл байдлын болон ирээдүйн төлөв байдлын индикатор тус бүрдээ эерэг дүнтэй гарчээ.

- Өнөөгийн нөхцөл байдлын индикатор – 54.7

- Ирээдүйн нөхцөл байдлын индикатор – 73.4

Өнөөгийн нөхцөл байдлын индикатор нь хэрэглэгчид өөрийн болоод улс орны эдийн засгийн өнөөгийн төлөвийн талаар ямар бодолтой байгааг харуулдаг бол ирээдүйн төлөв байдлын индикатор нь хэрэглэгчид эдийн засгийн ирээдүйн хандлагын талаар ямар хүлээлттэй байгааг харуулдаг. Уг индикаторууд 50-иас дээш байвал одоогийн болоод ирээдүйн эдийн засгийн байдал сайн (эерэг) байгааг харуулах бол 50 – иас доош байвал дээрхийн эсрэг утгыг агуулна.

График 3. Өнөөгийн болон ирээдүйн нөхцөл байдлын индикатор

2011 оны 3 дугаар улиралд өнөөгийн нөхцөл байдлын индикатор 2011 оны 2 дугаар улирлын адил эерэг буюу 50-иас дээш гарсан нь эерэг өөрчлөлт хадаглагдаж байна гэж дүгнэхэд хүргэж байна. Харин ирээдүйн төлөв байдлын талаарх хүлээлт түүхэндээ хамгийн өндөр дүнтэй гарч байгаа нь хүмүүс ирээдүйд санхүүгийнх нь байдал сайжирч, манай улсын эдийн засаг эрчимтэй өснө гэсэн хүлээлт хүчтэй хэвээр байгааг харуулж байна.

Хэрэглэгчийн Хүлээлтийн Индекс 2011 оны 3 дугаар улирал /Дэлгэрэнгүй үр дүн/

Энэ удаагийн судалгаанд нийт 997 хүн хамрагдсан. Оролцогчдын 63 хувь нь эмэгтэй, 37 хувь эрэгтэй байлаа. Насны бүтцийг нь авч үзвэл 18-29 насны хүмүүс нийт оролцогчдын 45 хувийг, 30-49 насны хүмүүс 42 хувийг, 50-59 насны хүмүүс 11 хувийг, 60-аас дээш насны хүмүүс 2 хувийг тус тус эзэлж байна. 2010 оны Хүн ам орон сууцны тооллогоор тогтоогдсон Монгол улсын хүн амын насны бүтэцтэй ойролцоо байгаа нь манай судалгаа нь хүм амын насны бүлгийн харьцааг илэрхийлж чадаж байгаа нь харагдаж байна.

График 4. Судалгаанд оролцогчдийн насны бүтэц, хувиар

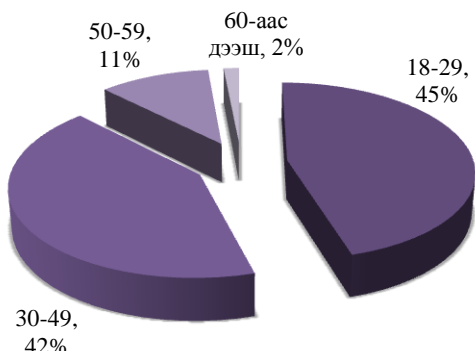
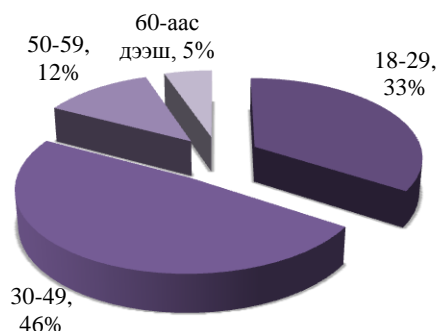
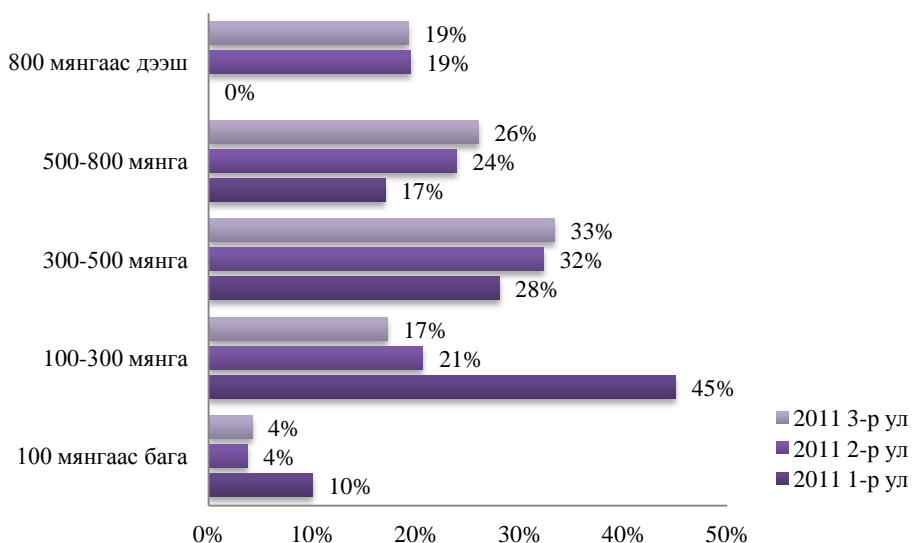

График 5. МУ-ын хүн амын насны бүтэц /2010 оны хүн амын тооллогоор/

Судалгаанд оролцогчдын өрхийн сарын орлогын хэмжээг авч үзэхэд нийт судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн 4 хувийг 100'000 төгрөгөөс бага, 17 хувийг 100'000-300'000 төгрөгийн, 33 хувийг 300'000-500'000 төгрөгийн, 26 хувийг 500'000-800'000 төгрөгийн, 19 хувийг 800'000 төгрөгөөс дээш орлогтой хүмүүс тус тус эзэлж байсан байна.

График 6. Өрхийн орлогын байдал

Дээрхи графикаас харахад санал асуулгад оролцогчдын 78 хувь нь сарын 300 мянган төгрөгөөс дээш орлоготой байгаа нь өмнөх өмнөх улирлаас 3 нэгж хувиар сайжирсныг харуулж байна.

Өрхийн ам бүлийн тоо нь 3.7 буюу нэг өрх дунджаар 4 хүнтэй байна. Нийт судалгаанд оролцогчдыг 37 хувь нь эрэгтэй 63 хувь нь эмэгтэй байсан байна.

Эдийн засгийн голлох үзүүлэлтүүд болох үнийн өөрчлөлт, ажил эрхлэлтийн талаар судалгаанд оролцогчид дараах хариултыг өгсөн байна.

Сүүлийн нэг жилийн турш танай гэр бүлийн санхүүгийн нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ? гэсэн асуултанд санал асуулгад оролцогчдын дийлэнх буюу 57.4 хувь нь ижил түвшинд буюу өөрчлөгдөөгүй гэж хариулсан байхад 30.1 хувь нь өөрийн өрхийн орлогыг өссөн гэж хариулсан байна. *Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад өнөөгийн манай орны эдийн засгийн нөхцөл байдлыг та хэрхэн дүгнэж байна вэ?* гэсэн асуултанд нийт санал өгсөн оролцогчдын 44.3 хувь нь улс орны эдийн засаг онцгой өөрчлөгдөөгүй гэж үзэж, 29 хувь нь өссөн гэж үзэж байгаагаас харахад иргэдийн тодорхой хэсэг ерөнхий эдийн засгийн нөхцөл байдлаас үл хамааран орлогоо өсгөж чадах итгэлтэйг харуулж байна.

Таны бодлоор нэг жилийн дараа танай гэр бүлийн санхүүгийн нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдөнө гэж бодож байна вэ? Таны бодлоор ирэх нэг жилийн хугацаанд манай орны эдийн засгийн нөхцөл байдал өнөөдөртэй харьцуулахад хэрхэн өөрчлөгдөх бол?, мөн Та ирэх гурван жилийн хугацаанд манай орны эдийн засаг тогтвортой цаашид өснө гэж бодож байна уу эсвэл ямар нэгэн хямралд орж болзошгүй гэж бодож байна уу? гэсэн шууд хүлээлтийг илтгэх асуултуудад оролцогчдын зөвхөн тус тус 5, 13, 11 хувь нь буурна эсвэл муудна гэсэн хариулт өгсөн нь өмнөх улирлуудын эерэг хүлээлт 2011 оны 3-р улиралд мөн хүчтэй хадгалагдаж ирсэнийг илтгэж байна.

Инфляцийн хүлээлттэй холбоотой *Танай гэр бүлийн өдөр тутмын хэрэглэдэг бараа бүтээгдэхүүний үнэ сүүлийн нэг жилийн хугацаанд хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?* асуултад оролцогчдын 91 хувь нь үнэ өссөн гэж хариулсан байна. Харин *Таны бодлоор өнөөдөр ямар нэгэн сарын орлогоос тань давсан томоохон эд зүйлс /тавилга, үл хөдлөх хөрөнгө г.м/ худалдан авахад тохиромжтой үе мөн үү?* асуултад оролцогчдын 58 хувь тохиромжгүй буюу мэдэхгүй хэмээн хариулжээ. Энэ нь нэг талаас иргэдийн дунд инфляциас болгоомжлох хүлээлт өндөр байх магадлалтайг илтгэх боловч, мөн үнийн өсөлтөөс өрсөж томоохон худалдан авалт хийх бодолгүй байгаа нь иргэдийн болгоомжлол өргөн хэрэглээний барааны өсөлтөөс илүүтэй үүдэлтэй гэсэн дүгнэлтэд хүргэж байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлыг тодруулах зорилгоор асуусан асуултанд санал асуулгад оролцогчдын 80 хувь нь ирэх нэг жилийн хугацаанд ажлын байраа солих бодолгүй байгаа бөгөөд 77 хувь нь энэ ажлын байраа цаашид тогтвортой байна гэж хариулсан байна. Энэ нь өмнөх улирлаас нилээд өсөлттэй гарсан ба ойрын хугацаанд хөдөлмөрийн зах зээл дээр ихээхэн шилжилт хөдөлгөөн гарахгүй болохыг илэрхийлж байна.

Хэрэглэгчдийн банк санхүүгийн байгууллагуудад итгэх итгэлцүүрийг тодорхойлох зорилготой 3 дугаар бүлгийн асуултуудад нийт харицлагчидын 29 хувь нь Монголын банкууд найдвартай гэж хариулсан ба 17 хувь нь найдваргүй гэсэн хариулжээ. Харин санал асуулгад оролцогчдын 54 хувь нь энэ талаар сайн мэдэхгүй байна гэжээ. Үүнээс үзвэл банкуудын үйл ажиллагааны талаар иргэдийн дунд мэдээлэл хангалтгүй байгаа нь харагдаж байна.

Хадгаламжаа хэрхэн байршуулах нь зохистой вэ? мөн *Хуримтлалаа хэрхэн байршуулсан бэ?* гэсэн асуултад санал асуулгад оролцогчид дараах байдлаар хариулсан байна.

График 7. Хуримтлалаа хэрхэн байршуулбал зохистой вэ ?

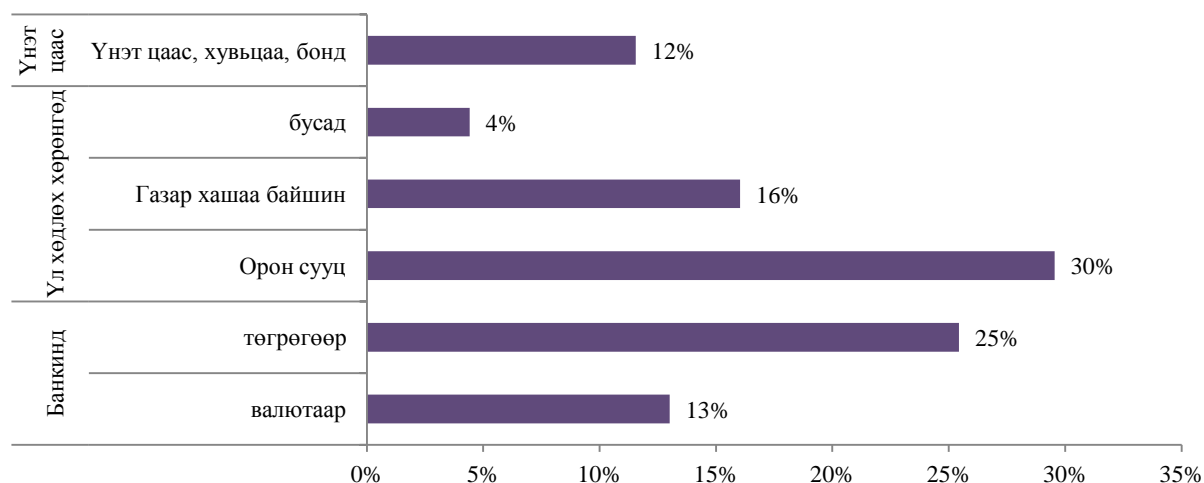
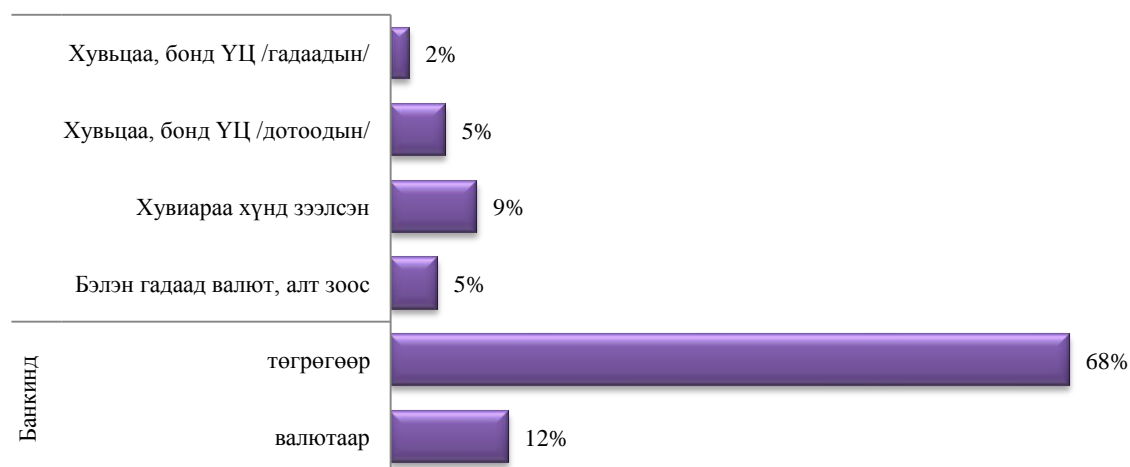

График 7-аас харахад дийлэнх буюу 50 хувь нь үл хөдлөх хөрөнгөнд байршуулбал зохистой гэж үзсэн нь цаашид үл хөдлөх хөрөнгө үнэ цэнээ хадгална, эсвэл үнэ өснө гэсэн хүлээлт байгаа нь харагдаж байна. Үнэт цаасанд байршуулбал зохистой гэсэн хариулт 12 хувь буюу өмнөх улиралтай адил байгаа нь уул уурхайн ордуудыг ашиглалтанд оруулах, иргэдэд хувьцаа тараах зэрэг үйл ажиллагаатай холбоотойгоор хөрөнгийн зах зээлийг сонирхох сонирхол хэвээр байгааг харуулж байна. Харин хуримтлалаа одоо хэрхэн байршуулсан тухайгаа доорхи байдлаар хариулсан байна.

График 8.Хуримтлалаа хэрхэн байршуулсан бэ?

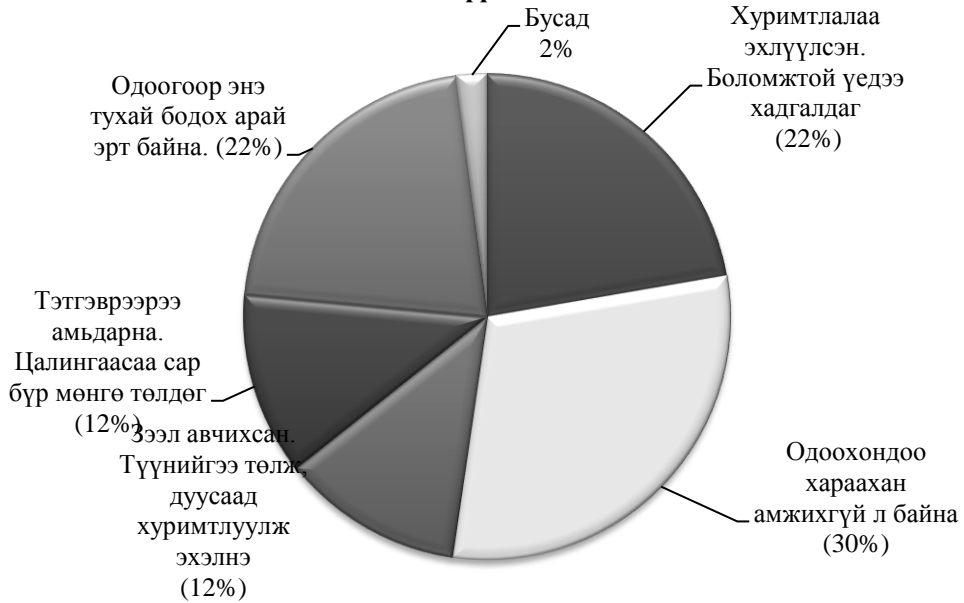
Нийт судалгаанд оролцсон хүмүүсийн 68 хувь нь банкинд төгрөгөөр байршуулсан нь төгрөгийн тогтвортой байдалд итгэлтэй байгааг харуулж байна. Харин График 7-д харуулснаар 38 хувь нь л банкинд байршуулбал зохистой гэж үзэж байсан хэдий ч бодит байдал дээр 80 хувь нь банкинд мөнгөө байршуулсан байгаа нь хуримтлалаа байршуулах өөр арга зам, боломжийн талаар мэдлэг сул байгааг харуулж байна. Мөн судалгаанд оролцогчдын дөнгөж 7 хувь нь үнэт цаасанд хуримтлалаа байршуулсан байгаа нь хөрөнгийн зах зээлийн талаар мэдлэг сул байгаагаас оролцож чадахгүй байгаатай холбоотой.

Түүнчлэн уг судалгаанд оролцогчдоос банкны зээлтэй эсэх мөн манай улсад зээлээр бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд хэр хүндрэлтэй байдаг болохыг тодруулах зорилгоор асуусан асуултанд өмнөх улирлаас бага зэрэг багасаж буюу 38 хувь нь зээлтэй гэж хариулсан бөгөөд харин манай улсад зээлээр бизнесийн үйл ажиллагаа явуулахад хүндрэл учирч байгаа гэж хариулсан оролцогчид өмнөх улиралтай харьцуулахад 6 хувиар нэмэгдэж 58 хувь болсон байна. Энэ нь Монгол банк бодлогын хүүгээ нэмснээр иргэдэд дарамт учруулж байгааг харуулж байна.

Бид энэ удаагийн судалгаандаа сүүлийн үед ихээр яригдаж байгаа тэтгэвэрийн сантай холбоотойгоор **Та тэтгэвэрт гараад амжиргаагаа хэрхэн залгуулна гэж бодож байна?** гэсэн асуултыг оруулсан ба ихэнх нь буюу 40 хувь нь хувийн жижиг бизнес эрхэлнэ гэж хариулсан бол 25 хувь нь хуримтлалаа одооноос бий болгож байгаа, 21 хувь нь төрд л найдаж байна, тэтгэврийн мөнгөөрөө залгуулна гэж хариулжээ.

Харин **Та урт хугацааны (тэтгэвэрт гарах үедээ хэрэглэх) хуримтлал бий болгох талаар бодож үзсэн үү?** гэсэн асуултад 64 хувь нь одоогоор ямар нэгэн хуримтлал хийгээгүй ба хийх боломж байхгүй байна гэж хариулжээ. Харин 22 хувь нь хуримтлалаа эхлүүлж, боломжтой үедээ хадгалдаг гэж хариулжээ.

График 9. Урт хугацааны хуримтлал бий болгох талаар бодож үзсэн үү?

Дүгнэлт

Хэдийгээр хэрэглээний барааны үнэ өссөөр байгаа ч 2011 оны 3 дугаар улирлын хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс өмнөх улирлаас бага зэрэг өсөлттэй гарч эерэг хүлээлт хэрэглэгчдэд хадгалагдсаар байна.

Мөн хүмүүсийн ажилдаа тогтвортой байх хандлагатай байгаа бөгөөд хөдөлмөрийн зах зээл дээр ихээхэн шилжилт хөдөлгөөн гарахгүй байхаар байна.

Иргэд төрд итгэж байгаа ч Нийгмийн даатгалын тэтгэвэр маш бага итгэж бөгөөд хангалтгүй гэж бодож байна. Тиймээс тэтгэвэрт гарсан хойноо хувийн бизнес эрхлэж амжиргаагаа залгуулах сонирхол давамгайлж, тэтгэвэрт гарсан хойноо ч ажилласаар байх хандлага ажиглагдаж байгаа бөгөөд эндээс мөн хүмүүс хувийн бизнес эрхлэхийг хүсч байгаа ч зээлээр бизнесийн үйл ажиллагаа явуулахад хүндрэлтэй гэж ихэнх нь хариулснаас харахад бизнесийн орчин бүрдээгүй байгааг харуулж байна.

Судалгаанд оролцогчдын 22 хувь нь хуримтлалаа эхлүүлж, боломжтой үедээ хадгалдаг гэж хариулсан ба 25 хувь нь залуудаа хуримтлал бий болгож, түүнийгээ тэтгэвэрт гараад хэрэглэнэ гэсэн хариулт өгсөн. Үүнээс үзэхэд манай улсын иргэд залуугаасаа хуримтлал үүсгэх нь бага байгаа нь харагдаж байна. Энэ нь тэдний санхүүгийн боловсрол муу байгааг илэрхийлж байна.